

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
Województwa Śląskiego

Ekonomia społeczna

BROSZURA INFORMACYJNA

Śląska ekonomia społeczna
Współpraca się opłaca

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Czym jest ekonomia społeczna?.....	3
3. Podmioty ekonomii społecznej.....	4
4. Obszary działania podmiotów ekonomii społecznej.....	10
5. Korzyści wynikające z funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej.....	11
6. Wspieranie ekonomii społecznej.....	12
7. Plan działań na rzecz ekonomii społecznej.....	14
8. Polecane strony internetowe.....	15

1. Wstęp

Niniejsza broszura została wydana z myślą o osobach pragnących zaznajomić się z podstawowymi zagadnieniami dotyczącymi ekonomii społecznej. Stanowi skrótowy przegląd pojęć, pozwalający Czytelnikowi na lepszą orientację w tym obszarze oraz wskazuje źródła pozyskiwania dalszych informacji, koncentrując się w szczególności na województwie śląskim. Opracowanie kierujemy w równym stopniu do przedstawicieli podmiotów różnych sektorów, dostrzegających w niej szansę na zrównoważony rozwój oraz na integrację społeczną i zawodową mieszkańców regionu, jak też do osób prywatnie zainteresowanych ekonomią społeczną.

2. Czym jest ekonomia społeczna?

Ekonomia społeczna to jeden ze sposobów określenia działalności gospodarczej, która łączy w sobie cele społeczne i ekonomiczne. Nadrzędnym celem nie jest w niej maksymalizacja zysku, ale działania na rzecz ludzi, którzy nie są w stanie samodzielnie poradzić sobie na rynku pracy. Europejska sieć badawcza EMES (European Research Network) określiła szereg kryteriów społecznych i ekonomicznych, którymi powinny charakteryzować się inicjatywy wpisujące się w ekonomię społeczną:

Kryteria ekonomiczne	Kryteria społeczne
• prowadzenie w sposób względnie ciągły, regularny działalności w oparciu o instrumenty ekonomiczne;	• wyraźna orientacja na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia;
• niezależność, suwerenność instytucji w stosunku do instytucji publicznych;	• oddolny, obywatelski charakter inicjatywy;
• ponoszenie ryzyka ekonomicznego;	• specyficzny, możliwie demokratyczny system zarządzania;
• istnienie choćby nielicznego płatnego personelu.	• możliwie wspólnotowy charakter działania;
	• ograniczona dystrybucja zysków.

Najważniejszym elementem ekonomii społecznej są tzw. przedsiębiorstwa społeczne. Zgodnie z definicją zawartą w *Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych*, **przedsiębiorstwo społeczne** oznacza przedsiębiorstwo, którego głównym celem jest raczej wywarcie wpływu społecznego niż wygenerowanie zysków dla właścicieli i zainteresowanych stron. Działa ono na rynku, produkując towary i świadcząc usługi w innowacyjny sposób zgodny z duchem przedsiębiorczości, a także wykorzystuje nadwyżki głównie do osiągnięcia celów społecznych. Jest zarządzane w odpowiedzialny i przejrzysty sposób, w szczególności poprzez angażowanie pracowników, klientów i zainteresowanych stron, których dotyczy działalność gospodarcza przedsiębiorstwa¹.

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych, str. 15.

3. Podmioty ekonomii społecznej

O ile istnieje wiele definicji ekonomii społecznej, gospodarki społecznej czy przedsiębiorczości społecznej, o tyle trudno jest precyzyjnie wskazać podmioty należące do tego sektora. Taka próba została podjęta w projekcie Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej. Korzystając z powyższego wzorca, a także doświadczeń osób zaangażowanych w opracowanie „Wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie śląskim na lata 2012–2020”, do sektora ekonomii społecznej zaliczono:

- **przedsiębiorstwa społeczne (o charakterze rynkowym)** – podmioty o różnym statusie prawnym, prowadzące działalność gospodarczą, które wypracowane zyski wykorzystują do osiągnięcia celów społecznych;
- **podmioty ekonomii społecznej (o charakterze integracyjnym)** – podmioty prowadzące działania z zakresu reintegracji społeczno-zawodowej, przygotowujące osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym (w tym szczególnie osoby niepełnosprawne) do wejścia na rynek pracy, w tym do utworzenia przedsiębiorstwa społecznego. Klienci tych podmiotów stanowią zaplecze sektora ekonomii społecznej;
- **podmioty wspierające sektor ekonomii społecznej** – podmioty powołane w celu wspierania przedsiębiorczości społecznej w regionie lub realizujące zadania z tego obszaru;
- **otoczenie sektora ekonomii społecznej** – podmioty, które wpływają na kondycję sektora ekonomii społecznej w regionie, w tym sprzyjają jej rozwojowi.

Sektor ekonomii społecznej

Otoczenie sektora ekonomii społecznej: jednostki samorządu terytorialnego, instytucje pomocy i integracji społecznej, instytucje rynku pracy, organizacje pozarządowe prowadzące nieodpłatną działalność statutową, Lokalne Grupy Działania, sektor biznesu, ROEFS-y

Podmioty wsparcia ekonomii społecznej: Centra Ekonomii Społecznej, Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej

Podmioty ekonomii społecznej: Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej

Przedsiębiorstwa społeczne: spółdzielnie socjalne, spółdzielnie pracy i inwalidów, spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym, organizacje pozarządowe prowadzące odpłatną działalność statutową i/lub działalność gospodarczą, spółki z o.o. non profit

Źródło: „Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie śląskim na lata 2012–2020”

Przedsiębiorstwa społeczne (podmioty o charakterze rynkowym):

■ SPÓŁDZIELNIE PRACY

Spółdzielnia jest dobrowolnym zrzeszeniem nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym (stanowiącym łączną kwotę wpłaconych przez członków spółdzielni udziałów), które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą. Spółdzielnia może też prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków i ich środowiska. Działa w oparciu o statut i ma osobowość prawną. Majątek spółdzielni jest prywatną własnością jej członków. Spółdzielnię może założyć co najmniej 10 osób fizycznych (5 w przypadku spółdzielni produkcji rolnej) lub 3 osoby prawne.

Przedmiotem gospodarczej działalności spółdzielni pracy jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków. Istnieje obowiązek nawiązania stosunku pracy ze wszystkimi członkami spółdzielni, poprzez podpisanie określonej w przepisach spółdzielczej umowy o pracę.

■ SPÓŁDZIELNIE INWALIDÓW, W TYM NIEWIDOMYCH

Przedmiotem działalności spółdzielni inwalidów i niewidomych jest zawodowa i społeczna rehabilitacja inwalidów i niewidomych przez pracę w prowadzonym wspólnie przedsiębiorstwie. Spółdzielczość inwalidzka należy do segmentu spółdzielczości pracy, z czego wynika obowiązek świadczenia pracy przez każdego członka – tak więc każdy współwłaściciel jest pracownikiem i może zasiadać w organach stanowiących spółdzielnię (walne zgromadzenie, rada nadzorcza).

Działalność spółdzielni reguluje ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze.

■ SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE

Spółdzielnia socjalna jest specyficznym rodzajem spółdzielni pracy. Przedmiotem jej działalności jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:

- społecznej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- zawodowej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy, a działania te nie są realizowane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej.

Spółdzielnię socjalną może założyć co najmniej 5 osób, z których nie mniej niż 50% musi należeć do ściśle określonych w ustawie o spółdzielniach socjalnych grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (np. bezrobotnych, niepełnosprawnych, bezdomnych) lub 2 osoby prawne.

Działalność spółdzielni socjalnych reguluje ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

■ SPÓŁDZIELNIE O CHARAKTERZE KONSUMENCKIM I WZAJEMNOŚCIOWYM

O spółdzielniach konsumenckich można mówić, jeżeli powiązanie ze spółdzielnią wynika z faktu zaspokojenia określonej potrzeby. Główna różnica pomiędzy spółdzielnią konsumentów a innymi formami przedsiębiorczości opiera się na tym, że celem stowarzyszonej spółdzielni spóżywców jest dostarczanie wysokiej jakości towarów i usług po jak najniższych kosztach dla swoich klientów-właścicieli, a nie zyskowna sprzedaż towarów i usług po możliwie najwyższej cenie. Spółdzielnie przybierają często formę punktów sprzedaży detalicznej, będących własnością i zarządzanych przez klientów.

Organizacją wzajemnościową są np. Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych (TUW). TUW ubezpiecza swoich członków na zasadzie wzajemności, przy czym nie jest nastawione na zysk, a swoim członkom oferuje tanią ochronę ubezpieczeniową w zamian za składki pokrywające jedynie wypłacone świadczenia oraz koszty działalności. Związana w ramach TUW grupa ubezpieczających połączona jest wspólnotą interesów jej członków.

Działalność TUW reguluje ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej.

■ ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Organizacje pozarządowe (inaczej: organizacje obywatelskie, NGO – z jęz. angielskiego: non-governmental organization, III sektor) to niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, i niedziałające w celu osiągnięcia zysku osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej, utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia, przy czym niektórych przepisów ustawy nie stosuje się do fundacji publicznych i fundacji partii politycznych. Organizacje pozarządowe są prywatne i powstają z inicjatywy założycieli – prywatnych osób. Jednak w odróżnieniu od biznesu, a podobnie jak władze publiczne – działają w interesie publicznym, a nie prywatnym.

Fundacje: to podmioty ustanowione dla realizacji celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, w szczególności takich jak: ochrona zdrowia, rozwój gospodarki i nauki, oświata i wychowanie, kultura i sztuka, opieka i pomoc społeczna, ochrona środowiska oraz opieka nad zabytkami. Fundację może założyć osoba fizyczna lub prawna. Fundator składa oświadczenie woli o ustanowieniu fundacji w formie aktu notarialnego, gdzie wskazuje cel fundacji oraz składniki majątkowe przeznaczone na jego realizację. Ustala też statut fundacji. Fundacja ma osobowość prawną i może prowadzić działalność gospodarczą w rozmiarach służących realizacji jej celów.

Działalność fundacji reguluje ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach.

Stowarzyszenia: to dobrowolne, samorządne, trwałe zrzeszenia o celach niezarobkowych. Stowarzyszenie samodzielnie określa swoje cele, programy działania i struktury organizacyjne oraz uchwała akty wewnętrzne dotyczące jego działalności. Opiera swoją działalność na pracy społecznej, ale może też zatrudniać pracowników. Założyciele stowarzyszenia mogą wybrać jego formę: stowarzyszenia posiadającego osobowość prawną, wpisanego do Krajowego Rejestru Sądowego (co najmniej 15 założycieli, którzy uchwalają statut stowarzyszenia i wybierają komitet założycielski członków) lub stowarzyszenia zwykłego, nieposiadającego osobowości prawnej i niemającego prowadzić działalności gospodarczej (co najmniej 3 członków, którzy uchwalają regulamin działalności).

Działalność stowarzyszeń reguluje ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach.

Zgodnie z zapisami Planu na rzecz ekonomii społecznej, przedsiębiorstwami społecznymi są te organizacje pozarządowe, które prowadzą odpłatną działalność statutową lub/i działalność gospodarczą. Pozostałe organizacje stanowią otoczenie sektora ekonomii społecznej, a zarazem jego potencjał, który może zostać wykorzystany w sytuacji większego zainteresowania organizacji pozarządowych łączeniem celów społecznych z ekonomicznymi.

■ SPÓŁKI Z O.O. NON PROFIT

Zgodnie z kodeksem spółek handlowych, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością może być utworzona w każdym celu prawnie dopuszczalnym, a więc może mieć cele inne niż prowadzenie działalności gospodarczej nastawionej na osiąganie zysku – może zatem realizować cele społeczne. W takim przypadku zyski z prowadzonej działalności gospodarczej nie podlegają podziałowi między wspólników, a są przeznaczone na cele społeczne. Istotne jest, iż taka forma działalności społecznej nie jest określona prze-

pisami, a zasady działania spółki zawarte są w akcie założycielskim tj. w umowie spółki szczegółowo określającej cele, strukturę, liczbę i wysokość udziałów oraz zasady podziału zysków. Założyciele spółki non profit mają możliwość wprowadzenia w umowie zapisów o nakazie przeznaczania całości dochodu na realizację celów statutowych oraz zakazie przeznaczania zysku do podziału między swoich wspólników.

Podmioty ekonomii społecznej (o charakterze integracyjnym):

■ ZAKŁADY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ (ZAZ)

To wyodrębnione organizacyjnie i finansowo jednostki tworzone przez powiat, gminę, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, których statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Nie są podmiotami niezależnymi i nie mają osobowości prawnej.

Swoją działalność opierają na wymogu zatrudnienia co najmniej 70% osób niepełnosprawnych o znacznym stopniu niepełnosprawności lub umiarkowanym stopniu, u których zdiagnozowano także autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną. ZAZ-y prowadzą dwutorową działalność: rehabilitację społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych określaną w przepisach jako obsługa-rehabilitacyjną oraz działalność gospodarczą.

Działalność ZAZ-ów reguluje: ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych; rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej.

■ WARSZTATY TERAPII ZAJĘCIOWEJ (WTZ)

To placówki wyodrębnione organizacyjnie i finansowo, które mają na celu stwarzanie osobom z niepełnosprawnością możliwości uczestniczenia w rehabilitacji społecznej i zawodowej. Poprzez zastosowanie odpowiednich technik terapii zajęciowej, stwarzają możliwość zdobycia osobom niepełnosprawnych o obniżonej sprawności intelektualnej i ruchowej kompetencji potrzebnych w życiu codziennym, uzyskania względnej samodzielności życiowej oraz umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Uczestnikami warsztatów mogą być osoby, które ukończyły 16. rok życia, niezdolne do podjęcia pracy, posiadające orzeczenie o niepełnosprawności oraz w orzeczeniu wskazanie do uczestnictwa w terapii zajęciowej. Warsztat jest placówką pobytu dziennego – czas trwania zajęć w warsztacie wynosi nie więcej niż 7 godzin dziennie i 35 godzin tygodniowo. Zajęcia prowadzone są zgodnie z indywidualnym programem rehabilitacji i terapii, przygotowanym dla uczestnika warsztatu przez jego radę programową. Działalność WTZ jest działalnością o charakterze niezarobkowym, a ewentualny dochód ze sprzedaży produktów i usług wykonanych przez uczestników warsztatu w ramach realizowanego przez nich programu rehabilitacji i terapii przeznaczają się na pokrycie wydatków związanych z integracją społeczną uczestników.

Działalność WTZ-ów reguluje: ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych; rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 24 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej.

■ CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ (CIS)

CIS jest wyodrębnioną jednostką w instytucji lub organizacji, która CIS utworzyła, nie ma osobowości prawnej. Może go utworzyć jednostka samorządu terytorialnego lub organizacja pozarządowa. CIS realizuje reintegrację zawodową i społeczną przez następujące usługi:

- kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiąganie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu;
- nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyzuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych;
- naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą;
- uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.

CIS w ramach reintegracji zawodowej może prowadzić działalność wytwórczą, handlową lub usługową oraz działalność wytwórczą w rolnictwie, z wyłączeniem działalności polegającej na wytwarzaniu i handlu wyrobami przemysłu paliwowego, tytoniowego, spirytusowego, winiarskiego, piwowarskiego, a także pozostałych wyrobów alkoholowych o zawartości alkoholu powyżej 0,5% oraz wyrobów z metali szlachetnych albo z udziałem tych metali. Taka działalność nie stanowi jednak działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej i może być prowadzona jako statutowa działalność odpłatna pożytku publicznego w rozumieniu przepisów o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

■ KLUB INTEGRACJI SPOŁECZNEJ (KIS)

Zgodnie z zapisami ustawy o *zatrudnieniu socjalnym* gmina lub organizacja pozarządowa prowadząca reintegrację zawodową i społeczną może prowadzić klub integracji społecznej. Uczestnikami KIS mogą być osoby, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. Uczestnictwo w klubie jest dobrowolne, a jego warunkiem jest realizacja kontraktu socjalnego. Okres uczestnictwa ustalany jest indywidualnie z każdym uczestnikiem.

Działalność CIS i KIS reguluje ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym.

4. Obszary działania podmiotów ekonomii społecznej

Podmioty ekonomii społecznej działają w różnych obszarach gospodarki, w zależności od potencjału, lokalnego zapotrzebowania czy tradycji. Katalog podejmowanych działalności jest szeroki i nie ma charakteru zamkniętego, można jednak wyodrębnić obszary najczęściej zagospodarowywane:

- * usługi opiekuńcze (nad osobami starszymi, nad dziećmi),
- * rekultywacja zniszczonych terenów,
- * kształtowanie krajobrazu, pielęgnacja terenów zielonych,
- * ochrona środowiska,
- * zagospodarowanie odpadów,
- * usługi komunalne: remontowo-budowlane, utrzymywanie czystości, naprawa dróg,
- * kultura,
- * edukacja,
- * sport i rekreacja,
- * ochrona zdrowia,
- * przygotowywanie posiłków i catering,
- * rękodzieło, działalność związana z tradycją regionalną,
- * usługi o charakterze wzajemnym, np. Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych, banki czasu.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego

Niezależnie od wyboru branży, ekonomia społeczna powinna służyć rozwiązywaniu problemów dotyczących danej społeczności. W dłuższej perspektywie podmioty ekonomii społecznej mają szansę stać się głównymi wykonawcami masowych, dobrze świadczonych i tanich usług społecznych. Istotnym obszarem może również stać się segment usług niszowych, mniej opłacalnych dla biznesu, obejmujący m.in. przeciwdziałanie powodziom, energię odnawialną, wykorzystanie dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego, zagospodarowanie i recykling odpadów, utrzymanie czystości oraz gospodarkę leśną. Choć prawdopodobnie ekonomia społeczna nie rozwiąże strukturalnych problemów polskiego rynku pracy, to może jednak stanowić jego ważny element, atrakcyjny dla tych osób, które z różnych względów nie radzą sobie w tradycyjnych przedsiębiorstwach nastawionych na osiągnięcie zysku.

5. Korzyści wynikające z funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej

Podmioty ekonomii społecznej, koncentrując się na realizacji celów społecznych, przeciwdziałają wykluczeniu społecznemu osób będących w szczególnie trudnej sytuacji życiowej. Dają miejsce zatrudnienia osobom, które mają problemy z samodzielnym znalezieniem pracy, w szczególności:

- bezrobotnym,
- niepełnosprawnym,
- uzależnionym od alkoholu, którzy poddają się procesowi leczenia,
- uzależnionym od narkotyków lub innych środków psychoaktywnych, którzy poddają się procesowi leczenia w specjalistycznych placówkach,
- osobom dotkniętym zaburzeniami psychicznymi,
- uchodźcom realizującym indywidualny program integracji,
- opuszczającym zakłady karne, którzy mają problemy z integracją ze środowiskiem lokalnym,
- bezdomnym realizującym indywidualny program wychodzenia z bezdomności.

Ekonomia społeczna daje również szansę rozwoju kariery zawodowej specjalistom z różnych dziedzin, którzy nie wymagają specjalnego wsparcia, ale czerpią satysfakcję z możliwości pomocy innym, wypełniania pewnej misji społecznej.

Sektor ekonomii społecznej zapewnia powstawanie nowych miejsc pracy, stymulując rozwój lokalny. Osoby w nim zatrudnione z jednej strony świadczą podaż: wytwarzają produkty i usługi przydatne społeczności, a z drugiej – uzyskując wynagrodzenie – generują popyt, który by nie wystąpił w przypadku braku możliwości ich zatrudnienia.

Funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych przynosi wymierne korzyści ekonomiczne: oszczędności w wydatkach na zasiłki i opiekę społeczną, dochody z pobieranych podatków, ze składek na ubezpieczenia społeczne.

Kluczowe znaczenie mają jednak korzyści społeczne: ograniczenie ubóstwa i marginalizacji, patologii społecznych, przełamanie ich dziedziczenia, zmniejszenie szkód wynikających z przestępstw. Warto również podkreślić możliwość zaangażowania w sprawy lokalne starszych mieszkańców czy pozytywnego wykorzystania energii do działania osób młodych. Podmioty ekonomii społecznej budują kapitał społeczny, integrując osoby i środowiska znajdujące się w gorszej sytuacji ekonomicznej oraz stymulując ich aktywność i przedsiębiorczość w oparciu o zaufanie i relacje międzyludzkie. Brak nastawienia na maksymalizację zysku w połączeniu z wpisaniem w specyfikę PES współpracą z samorządami oraz innymi instytucjami i organizacjami, przyczyniają się do lepszego rozpoznania i zaspokojenia lokalnych potrzeb społecznych, niż dzieje się to w przypadku działania mechanizmów czysto rynkowych. Wielokrotnie przedsiębiorstwa społeczne świadczą usługi niszowe i wykonują zadania, którym nie potrafi w sposób skuteczny sprostać ani administracja publiczna, ani firmy komercyjne. Jako przykład można tu wskazać kultywowanie tradycji wykonywania tzw. zawodów ginących.

Współpraca z sektorem ekonomii społecznej jest korzystna dla samorządów, które realizują szereg zadań w sferze usług publicznych. Zlecając część swoich zadań, władze lokalne zyskują realną pomoc, jednocześnie zapewniając PES-om uzyskiwanie przychodów. W dłuższej perspektywie zwiększa to szansę na stabilną działalność przedsiębiorstw społecznych i tworzenie przez nie nowych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Rozwiązanie takie może stanowić istotną alternatywę dla tradycyjnych i nie zawsze skutecznych programów aktywizacji zawodowej skierowanych do osób będących w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.

6. Wspieranie ekonomii społecznej

Dla sukcesu PES najważniejsze wydaje się wsparcie ze strony lokalnych samorządów oraz zakorzenienie w społeczności lokalnej.

Ekonomia społeczna powinna stanowić stały element polityki społecznej gmin i powiatów. Lokalne władze mogą zlecać do realizacji zadania, wykorzystując na przykład tzw. klauzule społeczne w zamówieniach publicznych, dające preferencje wykonawcom zatrudniającym osoby wykluczone z rynku pracy. Mogą również zapewniać wsparcie doradcze i szkoleniowe, infrastrukturalne: bezpłatne użyczenie lokalu czy gruntu, utworzenie inkubatora, ułatwiać kontakt z sektorem biznesu i wspomagać promocję. Zaangażowany samorząd może – wraz z podległymi jednostkami organizacyjnymi, takimi jak np. ośrodki pomocy społecznej, powiatowe urzędy pracy, domy kultury – inicjować i zachęcać do tworzenia przedsiębiorstw społecznych na terenie swojego działania.

Podmioty ekonomii społecznej powinny być zakorzenione w społeczności, w której funkcjonują. Ich powstanie powinno wynikać z rzeczywistych potrzeb tej społeczności, być rezultatem lokalnej inicjatywy, wykorzystywać lokalne zasoby, tradycje i walory.

Od kilku lat w Polsce budowany jest system wsparcia ekonomii społecznej. Odbyna się to głównie dzięki wykorzystaniu środków z Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Dzięki realizacji ogólnopolskiego projektu 1.19 pn. „Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej” w ramach Działania 1.2 *Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej* utworzono **Centra Ekonomii Społecznej**. Zadania CES-ów to szkolenia i doradztwo, integracja środowiska wspierającego podmioty ekonomii społecznej, jego reprezentowanie oraz promocja i informacja. Ich działania adresowane są do Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES), czyli instytucji zajmujących się udzielaniem kompleksowego wsparcia podmiotom ekonomii społecznej i osobom indywidualnym zainteresowanym podejmowaniem przedsięwzięć z zakresu ekonomii społecznej. Na terenie Polski działa obecnie 5 CES-ów. Dla województwa śląskiego (oraz małopolskiego i świętokrzyskiego) funkcje CES pełni Agencja Rozwoju i Promocji Spółdzielczości Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy oraz Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

Na poziomie województw w ramach Poddziałania 7.2.2 *Wsparcie ekonomii społecznej* realizowane są projekty, dzięki którym łącznie na terenie kraju ma powstać 40 **Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej**. Zadaniem OWES-ów jest zapewnienie kompleksowego i wysokiej jakości wsparcia na rzecz wzmocnienia potencjału przedsiębiorstw społecznych. Ich działania są adresowane do już istniejących podmiotów, jak i do osób planujących prowadzenie przedsiębiorstw w sektorze ekonomii społecznej. OWES-y organizują szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej oraz doradztwo, w tym w zakresie pozyskiwania przez PES-y zewnętrznych źródeł finansowania. Ośrodki świadczą bezpłatne porady prawne, księgowe i marketingowe dla PES-ów oraz usługi wspierające rozwój partnerstwa lokalnego na rzecz ekonomii społecznej. Ich zadaniem jest również promocja ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej. Ponadto mogą udzielać wsparcia szkoleniowego, doradczego i finansowego na założenie spółdzielni socjalnej.

W województwie śląskim w wyniku konkursów przeprowadzonych w 2012 roku wybrano 4 OWES-y:

Subregion	Tytuł projektu	Instytucja prowadząca	Adres
centralny	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Subregionu Centralnego	Rudzka Agencja Rozwoju „Inwestor” Sp. z o.o.	ul. Wolności 6 41-700 Ruda Śląska
północny	Jurajski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Subregionie Północnym Województwa Śląskiego	Agencja Rozwoju Regionalnego w Częstochowie S.A.	al. Najświętszej Maryi Panny 24-8 42-202 Częstochowa
zachodni	Inkubator Ekonomii Społecznej Subregionu Zachodniego	Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych CRIS	ul. J. F. Białych 7 44-200 Rybnik
południowy	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Subregionu Południowego	Stowarzyszenie Bielskie Centrum Przedsiębiorczości	ul. Cieszyńska 367 43-382 Bielsko-Biała

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji zawartych na efs.slaskie.pl

Ponadto działają również operatorzy wsparcia finansowego w zakresie ekonomii społecznej wybrani w wyniku konkursu przeprowadzonego w 2011 roku.

Tytuł projektu	Operator finansowy	Partnerzy	Adres
Spółdzielnie społeczne drugiej generacji - II edycja	Stowarzyszenie Współpracy Regionalnej	Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości Społecznej „Być Razem” w Cieszynie	ul. Warszawska 28a/2 40-008 Katowice
Inkubator Społecznej Przedsiębiorczości Województwa Śląskiego	Miasto Gliwice/ Gliwickie Centrum Organizacji Pozarządowych	Miasto Bielsko-Biała, Miasto Częstochowa, Gmina Dąbrowa Górnicza, Miasto Tychy, Miasto Żory/Żorskie Centrum Organizacji Pozarządowych, Stowarzyszenie Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych CRIS, Bielskie Stowarzyszenie Artystyczne „Teatr Grodzki”	ul. Jagiellońska 21 44-100 Gliwice
Spółdzielnie społeczne nowej ery	Fundacja Regionalnej Agencji Promocji i Zatrudnienia	Spółdzielnia Socjalna „RedHead”	ul. Sienkiewicza 6a 41-300 Dąbrowa Górnicza

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji zawartych na efs.slaskie.pl

7. Plan działań na rzecz ekonomii społecznej

W 2012 w województwie śląskim został opracowany „Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie śląskim na lata 2012–2020”. W pracach nad jego przygotowaniem, koordynowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, brali udział przedstawiciele różnych środowisk i podmiotów. Ponadto został on poddany konsultacjom społecznym. W dokumencie zawarto podstawowe informacje na temat stanu sektora ekonomii społecznej w województwie śląskim oraz wyznaczono cele i kierunki działań przypisane do 4 obszarów priorytetowych. Plan został przyjęty przez Zarząd Województwa Śląskiego w dniu 25 kwietnia 2013 roku uchwałą nr 837/251/IV/2013.

Cel główny Planu:

Wzmocnienie roli przedsiębiorczości społecznej w integracji społeczno-zawodowej w regionie

Cele szczegółowe:

1. Zwiększenie udziału podmiotów ekonomii społecznej w procesie integracji i reintegracji społecznej oraz zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
2. Rozwój międzysektorowej współpracy podmiotów ekonomii społecznej.
3. Podniesienie poziomu wiedzy i upowszechnienie umiejętności praktycznych w sektorze ekonomii społecznej i jego otoczeniu.
4. Podniesienie poziomu świadomości społecznej dotyczącej sektora ekonomii społecznej oraz utrwalenie jego pozytywnego wizerunku.

Więcej informacji o Planie można znaleźć na stronie internetowej: es.rops-katowice.pl

8. Polecane strony internetowe (wykorzystane przy opracowaniu broszury)

www.ekonomiaspoleczna.pl – portal o ekonomii społecznej

www.pozytek.gov.pl – strona Departamentu Pożytku Publicznego MPiPS

www.spoldzielnie.org.pl – strona Agencji Rozwoju i Promocji Spółdzielczości

www.ngo.pl – portal organizacji pozarządowych

www.krs.org.pl – strona Krajowej Rady Spółdzielczej

www.ozrss.pl – strona Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych

www.zpps.org.pl – strona Związku Pracodawców Przedsiębiorstw Społecznych

Katowice, czerwiec 2013

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
ul. Modelarska 10
40-142 Katowice

strona internetowa ROPS o ekonomii społecznej:

es.rops-katowice.pl

Broszura informacyjna została wydana w ramach projektu
„Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego”
współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

